

Kombinace manévru a ničení

Existuje jen pět not, avšak jejich kombinace dává vzniknout více melodiím, než můžeme kdy slyšet, existuje jen pět základních barev, ale v jejich spojení vzniká více odstínů, než kdy můžeme vidět.

Sun Tsu, O umění válečném

Téměř dvě desítky let se stále diskutuje o relativních přednostech manévru (*maneuver*) nebo oslabení-ničení (*attrition*) jako dvou stylech vedení války. Spor jde až tak daleko, že stoupenci manévru i stoupenci oslabení se ve svých názorech v podstatě rozcházejí, navzdory skutečnosti, že každý z těchto stylů se v čisté podobě vyskytuje jen zřídka. Manévr i oslabení jsou přece dvě neoddelitelné složky vedení války. A i když v určitých fázích tažení (*campaign*) dominuje jedna či druhá forma, jsou všechny moderní operace charakterizovány jejich cílevědomým spojením. Ani první, ani druhá nemá přednost - strategické a operační cíle žádají přiměřené užití obou. Žádná operace (tažení) není tvořena dvěma od sebe oddělenými složkami - manévr a oslabení musí být spojeny do jednoho harmonického, efektivního, integrovaného celku [1].

Manévrová válka

V úvodu citovaném díle o teorii válek popisuje Sun Tsu tzv. nepřímý přístup k vedení boje, který pro dosažení vítězství dává přednost manévru, jako prostředku pro získání prostorové výhody nad nepřítelem. Bohužel, poněkud méně čtené a téměř přehlížené jsou práce odpůrce a současníka C. Clausewitze - Antoine Henri Jominiho*. Dvěma z jeho čtyř základních principů války jsou: „vést strategické pohyby největší části armády postupně na rozhodující body válčistiště a na nepřátelské komunikace ... a manévrovat tak, aby byl zbytek nepřátelské armády zaměstnán našimi zbývajícími jednotkami“. Těžištěm Jominiho teorie je kontrola tří pásem (zón) operací, které chápe jako čtyřúhelníky. Kontrola operačního pásma prostřednictvím manévru nutí protivníka, aby bojoval za podmínek pro něho nevýhodných, aby kapituloval, nebo aby zcela opustil pásmo bojů.

Z vojensko-teoretických prací jsou pravděpodobně nejvíce známy spisy B. H. Liddella Harta, které vznikaly po první světové válce. Zabývá se v nich zmiňovaným nepřímým přístupem a jeho významem pro získání strategických výhod.

Hart přirovnal manévr k proudu vody: „Jestliže pozorujeme proud vody, vidíme, jak ... na své cestě ... narazí na překážku, ohmatává ji a obtéká ze všech stran. Na určitém místě najde malou trhlinu. Touto trhlinou proniknou první kapky vody. ... Do mezer vniká stále více a více vody, zemina je odnášena pryč, trhlinka se rozšiřuje“ [2]. Tuto metodu nazýváme metodou „povrchu a trhlin“ (*“surfaces and gaps” method*) a je často užívána právě k názornému vysvětlení použití manévru. Vůdčí ideou takové koncepce

manévru je získat co nejsilnější časové a prostorové výhody, které zajistí pro nás co nejvýhodnější uskupení sil.

Manévrová válka, jako styl či vedení boje, je samozřejmě zaměřena na porážku, ale současně se snaží minimalizovat počet bitev, kterých je třeba, aby bylo dosaženo stanovených hlavních cílů (*aims*). Tím, že se vyhýbá hlavním silám protivníka (v podobenství „povrch“), a místo toho útočí na jeho slabá místa („trhlíny“) či na snadno zranitelná místa (*vulnerabilities*), dostává protivníka do nevýhodné pozice v čase i prostoru. Manévr soustředí bojovou sílu pro získání poziční výhody před těžištěm protivníka (*centre of gravity*) a na zlomení jeho morálky a soudržnosti (*cohesion*). Útočník využívá manévr jako nástroj překvapení, šoku a rychlosti a vnucuje protivníkovi svou vůli. Toto trvalé morální ohrožení hlavních cílů nepřítele se stále více dotýká více psychologického stavu než fyzické většiny jeho sil. Jeho následné ukvapené stažení vede ke vzniku té nejprůzračnější situace při vedení manévrové války - protivník vyklízí pole. Manévrová válka se nesusoustřeďuje tolik na záměry protivníka, ale více na jeho žádoucí akce.

Manévrová válka v praxi. Sun Tsu popisuje koncepci manévrové války poměrně jednoduše: „Rozestavení vojenských sil se vyhýbá podstatnému a útočí do mezer. Voda uzpůsobuje svůj tok podle terénu, ... armáda podle nepřítele.“ Podobně i Hartův „rozšiřující se proud“ ohmatává svou cestu na povrchu či silně opevněnými oblastmi, aby našel trhlíny a slabé body. Jakmile jsou trhlíny nalezeny, proud s sebou strhává vodu a trhlina rozšiřuje svou velikost i tvar. Tak se manévrovou válkou zjišťují silně opevněné oblasti a jejich slabé body, respektive mezery. Útočící jednotky pronikají trhlínami a využívají jich. Útočník potom završuje rozhodnou akci tím, že ničí podpůrnou strukturu protivníka, útočí na něj z týlu i z křídel. Několikanásobný úder nabízí útočníkovi mnoho výhod, zvyšuje účinky chaosu a rychle oslabuje jeho psychickou odolnost. Jde zde o čas, a v současné době, vzhledem k rychlé výměně informací, vysoké rychlosti a přesnosti palby, znamená jedna minuta daleko více než za druhé světové války. Tehdy posádka tanku potřebovala ke zničení jiného tanku na vzdálenost asi 700 metrů průměrně 17 střel. Dnes lze s vysokou pravděpodobností zasáhnout cíl za pohybu, jednou ranou, na vzdálenost 2400 metrů.

Tempo operací. Tempo manévru je taková rychlost jednotlivých pohybů (přemístění sil), že protivník nemá čas provést svůj plán či přijmout rozhodnutí o včasné protiakci. Základní výhodou tempa je, že maří plány protivníka, takže jeho záměry se stávají postupem času stále více bezvýznamné. Proto můžeme orientovat prostředky více na to, co bychom chtěli, aby protivník prováděl, a méně brát ohled na to, jaké jsou jeho záměry, protože ty jsou překonávány postupujícími událostmi. Tím, že se pohybujeme rychleji než náš nepřítel, můžeme reagovat, a také reagujeme rychleji, než stačí podniknout protiakci, případně vůbec zničit jeho schopnost reagovat a pohybu.

Tempo se ale nerovná rychlosti. Je to jen relativní výhoda ve vztahu k protivníkovi (*opposing forces*). Počty, postup, palebná síla a rychlost postupu nevytvářejí automaticky tempo. Napoleon v roce 1812 postupoval na Moskvu rychlostí 14 kilometrů za den, tedy rychleji než Němci během operace Barbarosa (10 kilometrů za den).

Vedení operací rychlejším tempem než protivník lze dosáhnout dvěma způsoby: provádět operace rychleji než protivník, nebo narušovat jeho operace tak, aby se jeho operační tempo zpomalilo. Rychlejší tempo zužuje prostor pro závažnější protiakce

během každého cyklu, až se protivník začne za událostmi opožďovat a dostane se - tváří v tvář našemu stále se zvyšujícímu tempu - do značně nevýhodné situace.

Psychologický cíl: morálka a soudržnost

V historii vždy ti, co ustupovali (*the pursued* - pronásledovaní) utrpěli větší ztráty než ti, kteří je pronásledovali (*the pursuers* - pronásledovatelé). Existuje mnoho příkladů ze starověkých bitev, kdy vítěz měl relativně malé ztráty, ale sám zabil desetitisíce nepřátelských vojáků. A to bylo v dobách, kdy se bojovalo mečem, kyjem, šípy. Ardant du Picq tyto ztráty vysvětluje pronásledováním: kdy jedna strana při boje muže proti muži ztrácí bojovou morálku a soudržnost a přechází z bojiště [3]. Podle teorie manévrové války [4] je taková porážka v podstatě psychologickým jevem, ve kterém je tím hlavním lidská dimenze. Kombinace strachu a izolace, která utvrzuje protivníka o jeho porážce, je velmi silná. Narušení morálky a soudržnosti nepřítele je dosahováno třemi základními způsoby, ať už jsou použity každý zvlášť, nebo v kombinaci: předběžnými akcemi, změnou místa a rozvrácením.

Předběžné akce (*preemptive actions*) mají odzbrojit či umlčet (neutralizovat) protivníka, dříve než boj vůbec skutečně začne. Tradiční předběžné akce nebyly nikdy malé a pozvolné, ale naprosto náhlé, překvapivé, a mohutné. Využívají tempo, odvahu, odhodlání získat úspěch omezeným bojem. Známý Rommelův postup na Kyreniku (Libye) v roce 1941 demonstruje, jak lze předběžnou akci v kombinaci s manévrem dosáhnout stanoveného cíle, aniž by bylo nutné vést velké boje. To potvrzuje dříve tvrzení Ardant du Picqa, že i „pouhý postup může ovlivnit morálku nepřítele“.

Změna místa (*dislocation*) je dalším krokem vynucení ústupu. Tato metoda (poziční či funkční) dělá sílu nepřítele v podstatě nedůležitou. Změna místa buď fyzicky odstraňuje nepřítele z důležitých směrů (*decisive points*), nebo je eliminuje v čase a prostoru ze směru našeho postupu tak, aby neovlivňovaly naše akce. Příkladem, i když ne zcela úspěšným, může být pokus Japonců odlákat americké loďstvo pryč od ostrova Midway až k Aleutským ostrovům. Funkční změna místa dělá sílu protivníka nedostatečnou nebo ji umlčuje (neutralizuje). Úspěšná gerilová válka, kterou vedla Hanoj, funkčně ovlivnila na strategické úrovni jaderné síly Spojených států, a zároveň i způsob zasazení vojenských sil na omezené cíle ve Vietnamu. Změny polohy rozhodujících míst je také často dosaženo klamáním, jako např. v operaci Fortitude, která odlákala pozornost Němců od Normandie (kde byla v červnu 1944 otevřena západní fronta) na oblast Pas-de-Calais. Této změny místa bylo dosaženo manévrem, podobně jako při úspěšném německém obejití Maginotovy linie v roce 1940.

Útok na mezery v protivníkově sestavě rozkládá jeho síly plus jejich zabezpečovací struktury. Vysoké tempo operací, zvyšované překvapením, přechází v útok na zranitelný týl, ničení týlových zabezpečovacích struktur, komunikací a nepřipravených jednotek. Cílem je vytvořit zmatek, strach a paniku, která paralyzuje protivníkovu schopnost reagovat, a zároveň zvyšuje počet jeho zranitelných míst. Velmi často je vojenskými experty studováno německé zahájení tažení do Polska v r. 1939, jako klasický příklad manévrového vedení války a jeho následků, tj. **rozvratu** (*disruption*). Jiným příkladem je vylodění generála MacArthura u Inčonu, které rozdělovalo severokorejské armády a vynutilo si jejich urychlený ústup.

Bezprostřední hrozba zranění na bojišti a smrti vzbuzuje větší strach než vzdálená palba. Jestliže je tento osobní strach zvýšen překvapením, jsou útočnickovy ztráty sníženy na polovinu, zatímco nepřipravený protivník má dvojnásobně až trojnásobně vyšší ztráty, jen díky samotnému překvapení.

Opotřebovací válka

Tato válka (*attrition warfare*) je teoreticky založena na koncepci, kterou popsal Carl von Clausewitz v knize O válce: „Zničení sil nepřítele je prvořadým úkolem války ... bitva je jedním z mnoha prostředků, které můžeme při vedení války použít.“ I když tento výňatek není právě typickým pro Clausewitzovu filozofii, z celého jeho díla je patrný jeho ústřední motiv - zničení nepřítele. Tato forma války se snaží systematicky a postupně snižovat schopnost nepřítele vést válku, ať již rychlými útoky s drtivou silou, či dlouhodobě, menšími jednotkami. **Jsou ničeny jeho vojenské prostředky a zdroje, a to rychleji, než mohou být nahrazeny.** Cílem se stává likvidace schopnosti nepřítele vést válku. Jeho bojové prostředky musí být účinně a vytrvale ničeny, což od dob první světové války to znamená zasazení především palebné síly. Je třeba dosáhnout určitého stupně zničení prostředků a zdrojů protivníka; taková situace buď vede k jeho porážce, nebo se porážce přímo rovná, protože nepřítel ztrácí vůli nebo potenciál nutný pro pokračování v boji. Opotřebovací válka je vedena tak, aby ničila schopnost nepřítele vést válku [5].

Opotřebování v praxi. Pokud mluvíme o opotřebovací válce, velmi mnoho lidí si představí bojiště první světové války, s kilometry hlubokých zákopů, drátěné zátarasy, krátery po granátech, krajinu bez života, pokrytou mrtvolami. Ale opotřebovací válka nemusí nutně dospět do takové patové situace. Příkladem je africké tažení a Montgomeryho porážka Rommela v r. 1942 nebo operace německých ponorek u amerického pobřeží a následná americká reakce, která vedla k boji o Atlantik. I když hlavním cílem opotřebovací války je zničení nepřítele, měřítkem úspěchu je i její vliv na politické cíle a vojenskou strategii.

Opotřebovací válka se snaží zastavit nepřítele v určitém daném čase nebo jej navést do určitého prostoru a času, aby mohly být jeho síly rychleji zničeny. Podle koncepce „povrchu a mezer“, se důraz přesunuje na povrch, který je představován hmotou (masou), která musí být zničena. Tato metoda vedení války usiluje o co největší možný boj s nepřítelem. Všeobecný oslabovací cyklus vyžaduje určit koncentrace sil protivníka, zastavit je a zabránit jejich pohybu, případně je přinutit, aby se přesunuly tam, kde by se staly zranitelnějšími. Síly protivníka jsou simultánně ničeny našimi prostředky tak daleko v hloubce jeho sestavy, jak je to jen možné. Ničení se děje jak prostřednictvím přímé a nepřímé palby, tak neletálními prostředky, jakými je elektronický boj nebo psychologické operace.

Tempo ničení. Narušit cyklus operací nepřítele záleží nejen na naší schopnosti vyrobit a zasadit do boje více výzbroje, výstroje a vycvičených vojáků než má nepřítel, ale i na současném snižování jeho schopnosti napravovat ničivé následky boje. Sem patří nová technologie, která také může přispět k jeho porážce. Příkladem zavádění nových technologií je opět bitva o Atlantik, díky jimž se podařilo vytláčit německé ponorky z operačního pásma. (Ovšem v první fázi bitvy o Atlantik zvítězily německé ponorky, které předvedly klasickou ukázkou vedení opotřebovací války.)

Německé ponorky potopily 187 válečných lodí a 4786 nákladních lodí s 21 miliony tun zásob. Během prvních čtyř měsíců r. 1942 šest německých ponorek potopilo 137 lodí v Atlantiku a v Karibském moři od března do července 170 lodí. Pro lepší názornost: dvě zásobovací lodě a jeden tanker představovaly větší množství materiálu, než by mohlo na bojišti zničit 3000 bombardérů.

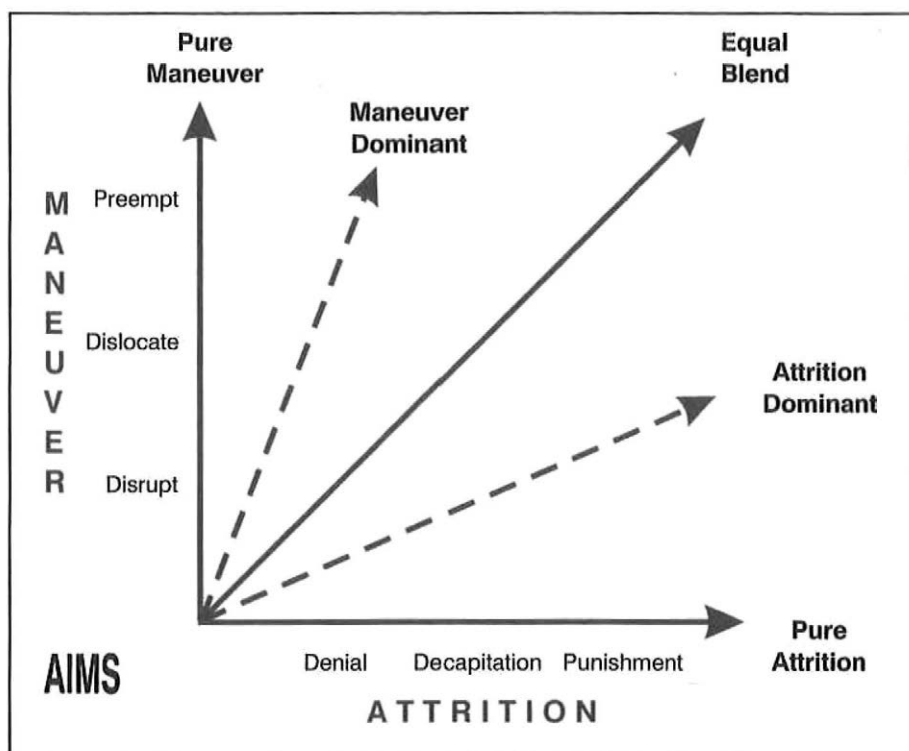
V letech 1939-43 potopily ponorky Osy přes 2000 lodí a utrpěly přitom jen nepatrné ztráty. Bod obratu nastal až v r. 1943. V tom roce potopili Spojenci více ponorek než za celé předcházející čtyři roky bitvy o Atlantik. Zdokonalené radary a sonary, letecké pokrytí, další doprovodné lodě a vyhodnocování rádiového vysílání z ponorek (dešifrovací stroj Enigma) ukončily německou převahu. V konečném součtu ztratila Osa v této opotřebovací válce o Atlantik 782 ponorek a 32 000 příslušníků jejich posádek (*submariners*). Zda je opotřebovací válka správnou volbou určují pouze okolnosti [6].

Fyzický cíl - místa soustředění, bojové prostředky a potenciál

Opotřebovací válka zdůrazňuje zničení fyzického potenciálu vedení války. V historii toto se ničení týkalo i lidských a průmyslových zdrojů, včetně jejich zabezpečení. Na strategickém a operačním stupni jsou lidské zdroje, koncentrace vojenských sil a civilní obyvatelstvo, ničeny či umlčovány souběžně nebo v určitém pořadí, podle hlavního cíle tažení. Průmyslové kapacity jsou rovněž paralyzovány, pokud nejsou úplně zničeny. Opotřebovací válka se snaží zbavit protivníka schopnosti vést válku, nebo zlomit jeho vůli k jejímu pokračování [7]. Používá následující tři základní postupy, ať již každý zvlášť, nebo v kombinaci: omezování protivníka, dekapitace a potrestání (viz obr.).

Omezování protivníka (*denial approach*) se soustřeďuje na vojenské síly v poli a jejich zabezpečovací průmyslovou a logistickou strukturu. Tento přístup je charakterizován ničením vojenských sil, jejich záloh, dopravních systémů a průmyslových odvětví, která vyrábějí nutnou výzbroj a výstroj. Často užívanými prvky tohoto přístupu je přímá podpora pozemním silám, izolace prostoru bojové činnosti (*interdiction*) v rámci bojiště a strategické operace mimo bojiště. K omezování protivníka se používá řada podsystemů; vysoce přesná, řízená munice zvyšuje tempo a rychlost ničení. Je možné, že vojenský průmysl bude rychle a úplně zničen, ale ostatní průmyslový potenciál bude přemístěn jinde, protože nebude pro konečný výsledek důležitý.

Tzv. **dekapitace** (*decapitation*) hledá, jak zničit schopnost strategického velení řídit válečné úsilí. Pro tento přístup je typické, že jsou izolováni klíčoví velitelé či dokonce celé velení od podřízených armád a obyvatelstva, protože jsou zničeny jejich spojovací prostředky. Hlavním cílem je zde strategické ochromení, otřesení protivníkovou vůlí pokračovat v boji, respektive pochyby o cíli jeho válečného úsilí tak, aby se stal zranitelným. Nejznámějším příkladem podobné válečné lsti je smrt admirála Isoroku Yamamota, jednoho z nejznámějších japonských strategických velitelů, sestřeleného v dubnu 1943 nad Bougainville. Příkladem dekapitace z nedávné doby bylo zničení 44 strategických a operačních míst velení a 156 komunikačních stanovišť za války v Iráku v r. 1991.

Legenda:

aims - hlavní cíle
attrition - opotřebování, ničení
decapitation - dekapitace
denial (denial operations) - opatření ke zdržení protivníka
dislocate - (dislocation) - změna místa, dezorganizace
disrupt (disruption) - rozvrácení, rozrušení sestavy

dominant - převládající
equal blend - vyrovnaný poměr
maneuver - manévr
preempt - (preemptive actions) - předběžné akce
punishment - potrestání, trest
pure - čistý

Obr.

Trestání (*punitive approaches*) je většinou orientováno na vedení státu (*national leadership*) a obyvatelstvo, aby byla otřesena jeho morálka, a válka - za situace, kdy se protivník domáhá míru nebo obyvatelstvo svrhne vládnoucí režim, protože chce mír - byla rychle ukončena. Potrestání musí být masivní a zdrcující, podobně jako strategické bombardování Německa a Japonska za druhé světové války, anebo postupné, jako dlouho trvající riziko (chování USA k Severnímu Vietnamu).

Přechod k harmonii

Harmonicky integrovaný celek spojuje sílu obou forem vedení války. Každá z nich podle potřeby dominuje určité fázi tažení: podle situace, strategických a operačních cílů a podle relativních výhod, které ta či ona metoda poskytuje. Manévr bez příležitosti užít možností, které poskytuje palba, degraduje na pouhý přesun (s podstatně

sníženou bojovou morálkou) a má záporný psychologický dopad, přičemž právě na psychologickém významu manévru závisí jeho úspěch. Zřídka kdy je oslabení (*attrition*) efektivní, i za využití všech letálních a neletálních prostředků, bez přímé morální, psychologické a fyzické hrozby ze strany sil, které manévr provádějí. Oslabení je sice zaměřeno na protivníkovu fyzickou masu, ale její zničení se ne vždy rovná porážce. Rozhodnutí, jakou metodu zvolit, musí být racionální. Nemají se používat oblíbené postupy nebo zbraně, ale jen ty, které jsou úměrné daným okolnostem.

Integrace obou forem maximalizuje synergický efekt i celkovou efektivnost. Když je přiměřeně útočeno na „povrch“ a „mezery“, je poškozen protivníkův mozek a tělo. Lze se racionálně rozhodnout. Je nepravděpodobné, že by se nám podařilo dosáhnout perfektně vyvážené rovnováhy mezi manévrem a oslabením, ale lze stanovit jejich správný poměr tak, aby jedna z těchto forem či v té či oné fázi tažení převládala. Jak před několika stoletími ukázal Sun Tsu: tyto dvě formy vedení války se navzájem nevylučují, ale dokonale doplňují. Ale i když „na tanec je zapotřebí dvou“, jeden z nich musí přesto vést.

Literatura:

1. D. J. Andre: The Art of War-Past, Present, Future, Joint Forces Quarterly, Autumn 1995.
2. B. H. Liddell Hart: The Man in the Dark Theory of Infantry Tactics and the Expanding Torrent System of Attack. Journal of the Royal United Service Institute, February 1921.
3. Ardant du Picq: Battle Studies, Ancient and Modern Battle. Harrisburg, PA, 1946.
4. R. Leonard: The Art of Maneuver. Novato, CA, 1991.
5. Carl von Clausewitz: O válce. Princeton University Press 1976.
6. J. F. Dunnigan, A. A. Nofi: Dirty Little Secrets of World War II. Willia Marrow and Co., Inc., 1994.
7. R. A. Pape: Bombing to Win-Air Power and Coercion in War. Cornell University Press, 1996.

Military Review, March-April 2000/red., zkráceno, upraveno

Poznámka:

- * **Generál Antoine Henri Jomini** (1779-1869), původem Švýcar, sloužil od r. 1804 jako náčelník štábu maršála Neye: pro neshody s maršálem Berthierem odešel 1813 z francouzské armády a přešel do ruské, kde se stal generálem a strategickým poradcem Alexandra I. a později i Mikuláše I. Jomini jako vojenský klasik vytvořil operační teorii úderu, který se uplatňuje místním vítězstvím na rozhodném místě a v rozhodné chvíli. Podle Jominiho má vojevůdce sáhnout k bitvě, jakmile mu to i v nejmenším jeho síly umožní, jen proto, aby si zachoval iniciativu a aby nepříteli diktoval. Útočník má všechny síly nasadit proti jednomu z nepřátelských křídel, aniž přitom vydává v nebezpečí svá spojení. Výslovně odmítá snahu obchvátit nepřítel dvěma skupinami na obou křídlech. Jako první přišel s rozlišením mezi vnitřními a vnějšími operačními liniemi. (Ervín Hrych: Velká kniha vojevůdců a bitev. REGIA, Praha 2000.)